

T.C.

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ

İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROJESİ

CEZAEVLERİNDE DİN EĞİTİMİ VE DİNİ DANIŞMANLIK

Davut TÜRK

Denizli, 2023

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

CEZAEVLERİNDE DİN EĞİTİMİ VE DİNİ DANIŞMANLIK

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Davut TÜRK

Proje Danışmanı: Doç. Dr. Gencal ŞENYAYLA

Enstitü Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri
Tezsiz Yüksek Lisans Programı: Manevi Destek ve Rehberlik

DAVUT TÜRK tarafından hazırlanan “**CEZAEVLERİNDE DİN EĞİTİMİ VE DİNİ DANIŞMANLIK**” adlı tezsiz yüksek lisans dönem projesi danışmanlığında hazırlanmış olup tarihinde son kontrolü yapılarak Pamukkale Üniversitesi İslam İlimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Manevi Destek ve Rehberlik tezsiz yüksek lisans dönem projesi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Danışman
Doç. Dr. Gencal ŞENYAYLA

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nuntarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

BEYAN

Bu projenin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Davut TÜRK

ÖNSÖZ

İnsanlar çeşitli sebeplerden dolayı suç işlemektedirler. Suç işleyenlere, mahkûmiyet, idari para cezası gibi cezalar verilmektedir. Cezaevlerine giren suçluların sayısı ise sürekli artmaktadır. Bu durum yer darlığı, personel eksikliği gibi sorunlara yol açmaktadır. Hem yurt dışında hem de ülkemizde, bu sorunlara çeşitli çözüm yolları aranmaktadır. Mahkûmların, genel olarak eğitim seviyeleri az, dini bilgi seviyeleri düşüktür. Dinin, suç işlemeye engel teşkil ettiği herkes tarafından bilinmektedir. Dini bilgi seviyesi yüksek, inançlı ve bilinçli insanlarda suç işleme oranı çok azdır. Devletimizde, dinin engelleyici unsur olma özelliğini göz önüne alarak, suçlulara, 1980’li yıllardan beri cezaevlerinde, vaizleri Din ve Ahlak Bilgisi dersi vermekle görevlendirmektedirler. Amaç bu insanların cezalarını çektikten sonra tekrar suç işlememelerini sağlamak ve mahkûmları topluma kazandırmaktır. Bu süreçte çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Araştırma da, bu sorunlara dair bulgular, değerlendirmeler, çözüm yolları ele alınmıştır. Araştırma, giriş hariç iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, araştırmanın amacı, konusu, sınırlılıkları, önemi ve konuya dair yapılan araştırmalardan, temel kaynaklar açıklanmıştır. Birinci bölümde temel kavramlar ve değerlendirmeler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde bulgular, bulgulara dair yapılan değerlendirmeler ve bizim değerlendirmelerimiz verilmiştir. Son bölümde, sonuç ve kaynakça ortaya konmuştur.

Araştırmanın niteliği gereği, birden fazla kaynaktan faydalanılmıştır. Özellikle, eserlerini temel kaynak olarak ele aldığım, Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR’e, Prof. Dr. Hüseyin PEKER’e, Doç. Dr. Kemal KARADEMİR’e ve polis memuru Ahmet PEHLİVAN’a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, çalışmam süresince yardımını esirgemeyen, yol gösteren ve hatalarımı düzeltmeme yardımcı olan danışman hocam Doç. Dr. Gencal ŞENYAYLA’ya teşekkürlerimi sunarım.

Davut TÜRK

Denizli-2023

ÖZET

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Tezsiz Yüksek Lisans Proje Özeti

Projenin Başlığı: Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık	
Projeyi Hazırlayan: Davut TÜRK	Danışmanı: Doç. Dr. Gencal ŞENYAYLA
Kabul Tarihi:	Sayfa Sayısı: ön kısım VII + 29
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri	Programı: Manevi Destek ve Rehberlik
<p>Suç, tarih boyunca varlığını devam ettirmiş ve insanların hayatında problem olarak kalmıştır. Toplum düzenini bozan suç, insanlar arası ilişkileri her zaman olumsuz etkilemiştir. Suç işleyip cezaevlerine girenlerin sayısı ise her geçen gün artmakta ve bu durum cezaevlerinde fazla personelin görev yapma zorunluluğu, yer darlığı gibi sıkıntılara yol açmaktadır. Bunların yanında suçluların ıslahı ve topluma kazandırılması da gerekmektedir. Çünkü bu insanlar cezalarını çektikten sonra topluma dönüp hayatlarına devam edeceklerdir. Mahkûmlar işledikleri suçtan pişman olmalı ve serbest kaldıktan sonra başka sorunlara yol açmamaları için ıslah edilmelidirler. Islah eğitimle, din eğitimiyle olur. Araştırmalar göstermiştir ki insanların hayatını anlamlandırma da, bireyin kişisel gelişiminde, toplum düzenini sağlama da din önemli bir etkidir. Ülkemizde de mahkûmların ıslahı ve topluma kazandırılmasında Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında ortak çalışmalar yürütülmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından görevlendirilen cezaevi vaizleri, mahkûmlara Din ve Ahlak Bilgisi dersi vermekte ve onlara dini danışmanlık yapmaktadırlar.</p> <p>Araştırma giriş hariç iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, "Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık" konusuna dair kavramlara, açıklamalara ve değerlendirmelere yer verilmiştir. İkinci bölümde ise, bu konu da yapılan araştırmalardan faydalanılarak cezaevlerinde Din ve Ahlak Bilgisi dersinin verilmesine, cezaevi vaizlerinin ve cezaevi yöneticilerinin tutumlarına, mahkûmların dini bilgi durumlarına dair değerlendirmelerde bulunduk.</p>	
Anahtar kelimeler: Din, Eğitim, Suç, Ceza, Danışmanlık	

ABSTRACT

Pamukkale University Institute of İslamic Sciences Abstract of Master Thesis

Title of the Project: Religious Education and Religious Counseling in Prisons	
Author: Davut TÜRK	Supervisor: Doç. Dr. Gencal ŞENYAYLA
Date:	Nu. Of Pages: VII + 29
Department: Philosophy and Religious Studies Subfield: Spiritual Support and Guidance	
<p>Crime has continued its existence throughout history and remained a problem in people's lives. Crime, which disrupts social order, has always negatively affected interpersonal relations. The number of people who commit crimes and go to prison is increasing day by day, and this causes problems such as having to work with more personnel in prisons and shortage of space. In addition, criminals must be rehabilitated and reintegrated into society. Because after these people serve their sentences, they will return to society and continue their lives. Prisoners should be remorseful for the crime they committed and should be rehabilitated so that they do not cause other problems after their release. Reform can be achieved through education and religious education. Research has shown that religion is an important factor in giving meaning to people's lives, in the personal development of the individual, and in maintaining social order. In our country, joint studies are carried out between the Ministry of Justice and the Presidency of Religious Affairs in the rehabilitation and reintegration of prisoners into society. Prison chaplains appointed by the Presidency of Religious Affairs give Religion and Ethics lessons to prisoners and provide them with religious counseling.</p> <p>The research consists of two parts except the introduction. In the first chapter, concepts, explanations and evaluations on the subject of "Religious Education and Religious Counseling in Prisons" are included. In the second part, we evaluated the teaching of Religious and Moral Knowledge course in prisons, the attitudes of prison preachers and prison administrators, and the religious knowledge status of the prisoners, using the research done on this subject.</p>	
Keywords: Religion, Education, Crime, Punishment, Consultancy	

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. İşledikleri Suçun Günah Olduğuna İnanıkları Halde Suç İşlemelerine Sebep Olan Faktörlere Göre Dağılım	15
Tablo 2.2. Yaş Durumlarına Göre Dağılım	16
Tablo 2.3. Ekonomik Durumlarına Göre Dağılım.....	17
Tablo 2.4. Öğrenim Durumlarına Göre Dağılım	18
Tablo 2.5. Allah'ın Varlığına İnanma Durumlarına Göre Dağılım	19
Tablo 2.6. Mahkûmların Suç İşlemeden Önce İbadet Etme Durumlarına Göre Dağılım ...	21
Tablo 2.7. Mahkûmların Cezaevine Girdikten Sonra İbadet Etme Durumlarına Göre Dağılım	21
Tablo 2.8. Dini Duygu, Düşünce ve Davranışlarda Değişiklik Durumu.....	23
Tablo 2.9. Cezaevi Vaizlerinin ve Yöneticilerinin Ders Saatinin Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşlerine Göre Dağılım	24

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TABLolar LİSTESİ	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Konusu ve Amaçları	1
2. Araştırmanın Önemi, Sınırlılıkları ve Kaynakları	2
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
KAVRAMLAR	4
1. Din	4
2. Eğitim.....	5
3. Din Eğitimi	7
4. Suç.....	10
5. Ceza.....	11
6. Adalet	12
7. Dini Danışmanlık	12
İKİNCİ BÖLÜM	13
TARİHÇE, BULGULAR VE YORUMLAR.....	13
1. Din ve Ahlak Bilgisi Dersinin Tarihçesi.....	13
2. Mahkûmların Suç İşleme Nedenleri	15
3. Suçluların Kişisel Bilgileri.....	16
3.1. Suç İşledikleri Zamanki Yaş Durumları.....	16
3.2. Ekonomik Durumları.....	17
3.3. Öğrenim Durumları	18
4. Suçluların İnanç, Dini Bilgi ve İbadet Etme Durumları	19
4.1. Mahkûmların Allah'ın Varlığına İnanma Durumları	19
4.2. Mahkûmların Dini Bilgi Durumları.....	20
4.3. Mahkûmların İbadet Etme Durumları	21
5. Din ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yeterliliği	23
6. Dini Danışmanların ve Cezaevi Yöneticilerinin Tutumu	24
SONUÇ.....	26
KAYNAKÇA	28

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Amaçları

Suç işleyip cezaevine girenlerin sayısı her geçen gün artmakta ve gerek toplumlar gerekse devletler bu soruna çözüm aramaktadır. Çözümlerden biri de, suçlulara din eğitimi verilmesidir. Ülkemizde de suç işleyenlerin sayısı bir hayli fazladır. Bu durum “yer darlığı, fazla sayıda personelin görev yapma zorunluluğu, cezaevlerine daha fazla kaynak aktarma, mahkûmların eğitimi ve ıslahı gibi sorunlara yol açmaktadır.”¹ Yani devlete maliyeti yüksektir.

Mahkûmları suç işlemeye iten birçok sebep vardır. Bunlar ekonomik, siyasi, sosyal vb. sebeplerdir. Hangi sebepten olursa olsun genel olarak mahkûmlar işledikleri suçtan pişman olmaktadır. Mahkûmlar cezalarını çektikten sonra topluma döneceklerdir. Hayatlarına devam edecekler, toplumla iç içe olacaklardır. Başka sorunlara yol açmamaları ve tekrar suç işlemelerine engel olmak için cezaevlerinde, çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalarda mahkûmların psikolojileri doğru tespit edilmelidir. Aksi takdirde aynı sonuçlarla karşılaşılabilir. Yapılan araştırmalarda cezaevlerinde ki mahkûmların eğitim seviyesi düşük, dini bilgilerinin yeterli olmadığı görülmüştür. Dinin suç işlemeye engel olma işlevi dikkate alınarak, ülkemizdeki cezaevlerinde din eğitimi ve dini danışmanlık faaliyetleri yürütülmektedir. Yapılan bu danışmanlık faaliyetlerinde mahkûmların suç işleme nedenleri ve mahkûmların dini bilgi seviyesi, verilen dersin yeterli olup olmadığı, cezaevi vaizlerinin ve cezaevi yöneticilerinin tutumlarının nasıl olması gerektiği, yürütülen faaliyetler de karşılaşılan zorluklar araştırmanın problemleridir. Araştırma da başka alt problemlerde ele alınmıştır. Araştırmanın amaçlarını ise maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

- Din Eğitimi ve Dini Danışmanlığa dair temel kavramlara hâkim olmak.
- Ülkemizde ki cezaevlerinde mahkûmlara yönelik ne gibi eğitim faaliyetlerinin yapıldığını ortaya koymak.
- Cezaevlerinde ki din eğitimi ve dini danışmanlık faaliyetlerinde vaizlere ve yöneticilere düşen görevlere dair tespit ve önerilerde bulunmak.

¹ Şuayip Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi* (İstanbul: ARISANAT, 2006), 15.

- Cezaevlerindeki dini danışmanlık faaliyetlerinde karşılaşılan zorlukları değerlendirmek.
- Cezaevi görevlilerine kısa ve özlü bir bakış açısı sunmak.

2. Araştırmanın Önemi, Sınırlılıkları ve Kaynakları

Cezaevlerinde yürütülen dini danışmanlık ve verilen din eğitimi ile mahkûmların ıslahı ve onların işledikleri suçtan dolayı pişman olmuş bir şekilde topluma dönmeleri, aynı veya benzeri suçları tekrar etmeden toplumla uyumlu bir şekilde hayatlarına devam etmeleri amaçlanmaktadır. Araştırma, verilen din eğitimi ve dini danışmanlığa dair köklü kavramsal bilgiler ortaya koymuştur. Cezaevlerinde ki din eğitimi ve dini danışmanlığa dair yapılan araştırmalar ele alınarak, kısa, net ve okuyucunun zihninde probleme dair basit bir şema oluşmasını sağlayacaktır. Ayrıca yapılan değerlendirmeler ve sunulan veriler ile cezaevlerinde görev yapan yetkililere bakış açısı kazandıracaktır. Araştırmanın sınırlılıkları:

- Bu konuda incelenen araştırmaların siyasi suçluların dışındaki yetişkin mahkûmları kapsamaması.
- Araştırma alanında güncel veriler bulunmaması ve yeni anketler yapılmaması.
- Araştırmada verilen kaynakların, sadece anket sonuçlarını ortaya koymasısı.
- Araştırma zamanının cezaevlerinde araştırma yapacak izinlere, cezaevlerinde araştırma yapmaya ve elde edilen sonuçları değerlendirme ve veri sunmaya yeterli olmaması.

Araştırmada, temel kaynak olarak aşağıdaki dört eserden faydalandık. Mahkûmların dini inanç ve davranışları ve onlara cezaevlerinde verilen dini danışmanlık ve din eğitimi ile ilgili olarak:

Hüseyin Peker 1987 yılında “Suçlularda Dini Davranışlar” isimli araştırması ile Ordu Yarı Açık ve Giresun Yarı Açık ve Kapalı Cezaevlerinde, toplam 407 hükümlünün dini inanç ve ibadetlerini incelemiş ve değerlendirmiştir.

Kemal Karademir 1997 yılında, “Suçluların Topluma Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü” isimli Doktora tezinde, İzmir E Tipi Kapalı, İzmir Yarı Açık ve Muş E Tipi Kapalı Cezaevlerinde 500 tane hükümlü üzerinde anket uygulamıştır. Bunların 450 tanesine tam olarak cevap alınmış ve sonuca göre değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca Karademir, 1991 Adalet İstatistiklerinden de yararlanmıştır.

Ahmet Pehlivan 1997 yılında, “Suçu Engellemede Din Eğitiminin Rolü -Van Kapalı Cezaevi Örneği-“ adlı Yüksek Lisans tezinde, 174 hükümlü ve tutukluya anket uygulamıştır. Pehlivan, mahkûmların dini bilgi ve din eğitimi düzeylerini tespit ederek, gerçek din eğitimi alan insanların suç işleyip işlememe durumunu araştırmıştır.

“Cezaevlerinde Din Eğitimi” isimli Doktora tezi ile Şuayip Özdemir 2006’da, Ordu, Samsun, Tokat, Kayseri, Kahraman Maraş, Gazi Antep, Adıyaman ve Şanlı Urfa Kapalı Cezaevlerinde bulunan 700 mahkûma anket uygulamış ve değerlendirmeye alınmayanları çıkarınca bu sayı 450’ye inmiştir. Ayrıca araştırmada, 50 cezaevi yöneticisine ve 50 tane de cezaevi vaizine, anket uygulamıştır. Bu çalışmada Özdemir, cezaevlerindeki mevcut durumu gözler önüne koymuş, yönetici ve vaizlerin görüşlerinin neler olduğunu aktarmış ve mahkûmlara verilen din eğitiminin etkilerini bulgular ile değerlendirmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMLAR

1. Din

İnsanlık tarihinde ne kadar gerilere gidersek gidelim insan hayatının bir noktasında, din ile mutlaka karşılaşırız. Çünkü yeryüzünde inançsız bir toplumdaki bahsetmek zordur. İnsanların hayatını anlamlandırmalarında, toplumun düzenini sağlamada, ölüm sonrası hayat hakkında bilgi edinilmesi noktasında, din her zaman kendisini göstermiştir. Kavram olarak din, latince *religio* kelimesinden gelmektedir. Arapça da ise din kelimesine ceza, örf, adet, tutulan ve gidilen yol, millet, mükâfat, adet, yağın yağmur, hal gibi birçok manalar verilmektedir.² Dinin hakkında birçok tanım mevcuttur. Bu tanımlardan bazıları şöyledir: “Din, bir grubun bireyleri tarafından ortaklaşa kabul edilen, grup üyeleri tarafından paylaşılan, onlara kendilerini adayabilecekleri hedefler sunan bir davranış ve düşünce sistemidir.”³

*Din, doğrudan ya da dolaylı olarak ilahi veya kutsal olanla girilen ilişkiler sonucunda, etki ve sonuçları itibarıyla, hem tek tek bireylere hem de topluma farklı düzeylerde belli bir duygu, düşünüş ve davranış kalıbı sunan, hayata bir anlam ve amaç vererek insanın varoluşsal kaygılarına çözüm üreten, mensuplarına belirli ve farklı bir kimlik duygusu temin ederek bir müminler cemaati oluşturan sembolik sistemdir.*⁴

“Din, ferdi ve içtimai yanı bulunan, fikir ve tatbikat açısından sistemleşmiş olan, mensuplarına bir yaşama tarzı sunan, onları belli bir dünya görüşü etrafında toplayan kurumdur. O bir değer koyma, değer biçme ve yaşama tarzıdır.”⁵ Ahmed Hamdi Akseki’ye göre “din, akıl sahibi şuurlu insanları kendi irade ve arzuları ile bizatihi hayrolan şeylere sevk eden bir vaz’ı ilahidir; peygamberlerin vahy-ü ilhama müstenid tebliğatıdır; gayei kemale ermek için tutulacak en doğru yoldur.”⁶ “Din, aşkın varlıklarla insanın kurduğu ilişkinin insanlarda ki tezahürü,⁷ insanın kayıtsız şartsız var olan mutlak varlığa yönelişi ve O’nun tarafından kuşatılışıdır.”⁸ İnsanın insanla, insanın Tanrı ile ilişkisi ortaya konmuştur. Din, bireyin kendini geliştirmesinde, erdemli bir insan olmasında ona rehberlik etmektedir.

² Cavit Sunar, “Din Nedir?”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (1962): 65.

³ Erich Fromm, *Psikanaliz ve Din*, trc. Elif Erten (İstanbul: Say Yayınları, 2023). 13.

⁴ Asım Yapıcı, *Ruh Sağlığı ve Din* (Adana: Karahan Kitabevi, 2021), 19.

⁵ Mehmet S. Aydın, *Din Felsefesi* (İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2021), 6.

⁶ Ahmet Hamdi Akseki, *İslam Fitri Tabii ve Umumi Bir Dindir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018), 71.

⁷ Zeki Aslantürk, "Din Sosyolojisinin Konusu", İhsan Çapcıoğlu - Niyazi Akyüz, ed., *Din Sosyolojisi El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2015), 11.

⁸ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi* (Ankara: Gün Yayıncılık, 2001), 7.

Din, insanın topluma karşı, kendine karşı ve Tanrıya karşı olan sorumluluklarını önüne koymaktadır. Müslüman yazar ve âlimlerin tanımların da ise Allah'a teslimiyet dikkat çekmektedir. Tanımlamalarda bile din ile insan-ı kâmil hedeflenmektedir.

2. Eğitim

Eğitim, insanın doğumu ile başlar ve hayatı boyunca devam eder. Bu nedenle eğitim, geniş kapsamlı bir kavramdır. Eğitime dair birçok tanım bulunmaktadır. Çünkü her eğitimci, eğitimin tanımını kendi alanına veya kendi amacına göre yapmıştır. Bu tanımlara göre “eğitim; bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerlerdeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamıdır.”⁹ Ertürk'e göre ise “eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istedik değişime meydana getirme sürecidir.”¹⁰

“Eğitim, yeni kuşakların, toplum yaşayışında yerlerini almak için hazırlanırken, gerekli bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerine yardım etme etkinliğidir. Önceden belirlenmiş amaçlara göre insanların davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkiler dizisidir.”¹¹

Eğitimin yerine onunla aynı anlamda kullanılan kavramlara değinmekte de fayda vardır. Bu kavramların en başında *terbiye* bulunmaktadır. Terbiye, Arapça kökenli bir kelimedir. Terbiye, kelime olarak baba, efendi, sahip gibi anlamlara gelmekle beraber terim anlamda kullanıldığında insanın insanı değiştirmesi manasını vermektedir. Batılı filozof, yazar ve eğitimcilerden bazıları da eğitim anlamında terbiyeyi tanımlamışlardır. Diğer tanımlamalarda olduğu gibi batılılarda, eğitimi, kendi amaçlarına ve alanlarına göre değerlendirmişlerdir. Mesela, John Lock, terbiyeyi, *hayati ve lüzumlu tecrübelerin genç nesle aktarılması* olarak değerlendirirken, John Dewey, terbiyeyi, *felsefi formüllerin elle tutulur bir hale sokulabileceği ve tecrübe edilebileceği bir laboratuvar* olarak görmektedir.

Eğitime dair yapılan tanımlamalar göstermektedir ki; eğitim, insanın davranışlarının olumlu yönde gelişmesi, yaşadığı topluma uyum sağlaması, sahip olduğu bilgilerinin ve bilgi seviyesinin artırılması ve bireyin kendini geliştirerek erdemli bir hayat yaşamasıdır. Hayat boyu eğitim halinde olan insan, bazen belli amaçlar çerçevesinde eğitim görür.

⁹ Mahmut Tezcan, *Eğitim Sosyolojisi* (Ankara: ANI Yayıncılık, 2017), 4.

¹⁰ Selahattin Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme* (Ankara: Edge Akademi Yayıncılık, 2017), 13.

¹¹ Ferhan Oğuzkan, *Eğitim Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1981), 46.

Eğitim tanımlarında da olduğu gibi eğitimciler, eğitimin amaçları ile ilgili de farklı görüşler ifade etmiştir. Bize göre farklı olan bu görüşler birbirinin tamamlayıcısıdır. Genel olarak eğitimin, iletişim yeterliği, işbirliği yeterliği, öğrenme ve araştırma yeterliği, sağlıklı yaşama yeterliği ve üretim yeterliği kazandırmak¹² gibi amaçları vardır. İfade edilen eğitimin amaçlarından da anladığımız kadarıyla, eğitimin amaçlarının bireysel ve toplumsal olmak üzere iki yönü vardır. Bireysel amaçlar göz önüne alındığında, eğitim, bireyin kendisini geliştirmesini, toplumun değerlerini benimseyip gelecek nesillere aktarmasını, bireye iletişim, işbirliği vb. yeterlilikler kazandırmasını, yaşadığı toplumla uyum içerisinde yaşayabilmesini, teknolojik gelişmelere açık ve yaratıcı düşünen, özgür, üretken, bireyin dünya görüşünü geliştirmesini amaçlar. Toplumsal olarak ise eğitim, toplumun değerlerinin yaşatılmasını, toplumun gelişmesini, insanlar arası ilişkilerin düzenlenmesini, çevre ve sağlık sorunlarının çözümlenebilmesini amaçlar. Ayrıca bireye verilen eğitim iki türdür. “Birincisi, düzensiz, plansız, denetimsiz ve kendiliğinden oluşan (informal) eğitim alanıdır. İkincisi ise planlı, amaçlı ve rehber eşliğinde yapılan (formal) eğitim alanıdır.”¹³ Formal eğitim *örgün ve yaygın*¹⁴ olmak üzere ikiye ayrılır. Örgün eğitim, belli bir yaş kümesindeki bireylere Milli Eğitimin amaçlarına göre hazırlanmış eğitim programlarıyla okul çatısı altında yapılan eğitimidir. Formal eğitimin diğer türü ise yaygın eğitimidir. Yaygın eğitim, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş, bu sistemin herhangi bir basamağında bulunan ya da bu basamakların birinden ayrılmış olan kişilere ilgi duydukları veya ihtiyaç hissettikleri alanlarda yapılan eğitimidir. Halk eğitimlerinde verilen kurslar, Kur’an kursları ve cezaevlerinde verilen eğitim, yaygın eğitime örnektir.

Bilmemiz gereken başka bir konusu ise eğitimin gerçekleştiği yerlerdir. Eğitimin gerçekleştiği ilk yer ailedir. İnsan hayatının başlangıcında aile vardır. İnsanın gelişiminde, ilk rol modelleri ebeveynleridir. Çocuklar anne-babalarını örnek almakta onların davranışlarını taklit etmektedirler. Bu durum da ailede ki eğitimin olumlu sonuçları olabileceği gibi olumsuz sonuçlarının da olabileceğini gösterir. Mesela küfür söyleyen veya kötü alışkanlıkları olan anne-babanın çocuklarında da bu durum gelişebilir. Kitap okuyan ebeveynlerin çocuklarının kitap okuma alışkanlığını geliştirmesi de olumlu (istendik) rol modelliğe örnektir.

¹² Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 30.

¹³ Yıldız Kızılabdullah, “Kavramsal Çerçeve: Eğitim, Öğretim ve Din”, *Din Eğitimi El Kitabı*, ed. Recai Doğan - Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2016), 45.

¹⁴ Menderes Ünal, "Eğitimle İlgili Temel Kavramlar", *Eğitim Bilimine Giriş*, ed. Gülay Ekici (Ankara: Paradigma Akademi, 2017), 35.

Eğitimin gerçekleştiği ikinci yer ise okuldur. Öğrenciler gün içerisinde zamanlarının çoğunu okulda geçirmektedirler. Bu noktada öğretmenlere sorumluluk düşmektedir. Onlar öğrencilerle çok fazla zaman geçirmekte, fikirlerini, davranışlarını, karakterlerini paylaşmaktadırlar. Yani ailede anne-baba nasıl rol model ise okulda da öğretmenlerdir. Çünkü öğretmenler, öğrencilerde hem bilgi inşa etmekte hem gelecek inşa etmekte hem de karakter inşa etmektedirler. Mesela kişisel temizliğine ve giyimine dikkat eden bir öğretmenin öğrencilerinin de şahsi temizliğe önem verme alışkanlığı gelişebilir.

Eğitimin gerçekleştiği yerlerden bir diğeri de arkadaş ve aile çevresidir. Birey, arkadaş veya aile çevresinde bazı davranışlara özenerek istendik veya istenmedik davranışlarda bulunabilir. Arkadaş çevresi, olumsuz ve kötü alışkanlıklara sahip olan bir birey, istenmedik davranışlarda bulunabilir. Mesela hırsızlık yapan bir arkadaş çevresi olan bir genç zaman sonra onlara özenerek bu davranışları sergileyebilir.

Kızılabdullah, eğitimin gerçekleştiği yerler arasında *sokak ve kitle iletişim*¹⁵ araçlarını da saymaktadır. Bireyin yaşadığı sokağın temiz, nezih, kültürlü olması bireyin gelişimini olumlu yönden etkileyebilir. Mesela sorunlu mahallelerde olaylar daha fazla yaşanmakta, birey de bunlardan olumsuz yönde etkilenebilmekte ve bir süre sonra kendisini olayların içerisinde bulmaktadır. Kitle iletişim araçları da istendik davranışlarda bulunmaya fayda sağlayabileceği gibi bireyin istenmedik davranışları kazanmasına da sebep olabilir. Mesela birey, internetteki bahis oyunlarından para kazanma alışkanlığı kazanabilir ve zaman sonra kendisini kumarın ortasında bulabilir.

Eğitimin gerçekleştiği yerlerden biri de camilerdir. Çocuklarımız küçük yaşlarda yaz aylarında camilerde kurs görmekte, dini eğitim almaktadırlar. Tıpkı anne- baba, öğretmen, arkadaş ve aile çevresi gibi camilerde ki imam-hatiplerde öğrenciler için örnek teşkil etmektedir.

3. Din Eğitimi

Topluma yerleşen din, oraya belli kurallar, normlar getirir. İnsanlar bu kurallara göre hareket eder. Özdemir'in de belirttiği gibi, "din, en etkili toplumsal kontrol araçlarından biridir. Din toplumsal alışkanlıkları uyarır ve topluma aykırı eğilimlere engel olur."¹⁶ İşte bu yüzden, tarih boyunca devletler, beylikler ve toplumlar, nesillere din eğitimi vermiştir.

¹⁵ Kızılabdullah, "Kavramsal Çerçeve: Eğitim, Öğretim ve Din", 45.

¹⁶ Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 35.

Yapılan din tanımlarında genel olarak din, insanın kutsalla ilişkisi olarak açıklanır. Din eğitimi tanımları da bu açıklama üzerine inşa edilmiştir. Selahattin Ertürk'ün eğitim tanımı, din tanımları ile birleşince din eğitimi tanımı ortaya çıkmıştır. Ancak bu tanımlar öğrenme ve yaşama olarak iki boyutludur.

Ayhan, din eğitimini, “dini bilgileri, itikat, ibadet, siyer konularını öğretmeyi; dinin öğrettiği konulara inanma, kabul etme, dinin icabına göre davranışlarda bulunmayı ise din eğitimi”¹⁷ olarak tanımlar. Ona göre sadece öğrenmek yeterli değildir. Öğrendiklerini yerine getirebilme alışkanlığı kazanmış olmakta gerekir. “Din eğitimi, çocuğun, Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini kavramasına imkân veren sezgisel yeteneğinin (fitrattan aldığı) fark edilerek desteklenmesi ve daha da geliştirilmesi çabasıdır.”¹⁸

Oruç, din eğitimine İslami bir tavırla yaklaşmıştır. Biz her toplumun, kendi inanışlarına göre dini eğitim sistemini kurmasını ve buna göre tanımlamalar yapmasını normal karşılamaktayız. İslami bir din eğitimi tanımlamasının aksine din eğitimini, “bireyin fitratında bulunan inanma, duygu ve ihtiyacı çerçevesinde din olgusunu kavramasına rehberlik etme ve kabul ettiği dinin önerdiği yaşam biçimini öğrenmesine yardımcı olma süreci”¹⁹ olarak tanımlayanlar da vardır. Bu tanıma göre ilk olarak bireyin fitratında bulunan inanma ihtiyacına uygun olarak, öncelikle bireye dinin ne olduğunun açıklanması gerekmektedir. İkinci olarak bireyin kabul ettiği dinin gereklerinin ve uygulamalarının açıklaması yapılmalıdır. Tabi ki sonradan ayrılan konulara değinilmemelidir. Son olarak Bilgin, din eğitimini, *din kültürünün verilmesi, din kişiliğinin kazandırılması*²⁰ olarak tanımlamıştır.

Yapılan bu tanımlamalardan anladığımız odur ki; din eğitimi, bireye dinin ne olduğu, inandığı dinin gereklilikleri ve bu kurallara uygun bir şekilde yaşamının öğretilmesidir. İnşa edilen dini bilgilerin teori kısmı, *din eğitimi* tanımını sunarken, bunların pratiğe dökülmesi ise *din öğretimi* sunmaktadır. Dikkat çeken başka bir husus ise tanımlama yapan yazar ve eğitimciler arasında kendi sahip olduğu inanca göre bir din eğitimi tanımı yapmış olmalarıdır. Bu durumdan rahatsız olmadığımızı aktarmıştık.

¹⁷ Halis Ayhan, *Eğitime Giriş ve İslamiyet'in Eğitime Getirdiği Değerler* (İstanbul: Damla Yayınevi, 1982), 14.

¹⁸ Cemil Oruç, "Din Eğitiminin Hedefleri", Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 13/1 (2008), 261.

¹⁹ Kızılabdullah, "Kavramsal Çerçeve: Eğitim, Öğretim ve Din", 61.

²⁰ Beyza Bilgin, "Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 24/1-2 (1981), 474.

Din eğitiminin sağlıklı verilmesi için bireye, öncelikle belli bir dini anlatmanın değil dinin ne olduğunun açıklanması gerektiğini düşünüyoruz. Din eğitimine dair yapılan tanımlama ve açıklamalar bunlarla sınırlı değildir. Ancak biz çalışmamızın daha iyi anlaşılması için din eğitiminin amaçlarına değineceğiz.

Eğitimin amaçlarında olduğu gibi din eğitiminin amaçlarında da farklı kavramlar ve açıklamalar mevcuttur. Keyifli, yazdığı makale de din eğitiminin amaçlarını iki kategoride ele almıştır. Birinci kategoride, din eğitiminin amaçları şöyledir: “1-Bireye din kaynaklı toplumsal kuralları öğretmek. 2- Bireyleri dini bakımdan sosyalleştirmektir. 3-Bireyin kültürlenmesini sağlamaktır.” İkinci kategoride ise genel eğitimin amaçlarının, din eğitiminin amaçları için geçerli olduğunu görerek şöyle ifade etmiştir:

Din eğitiminde de uzak, genel ve yakın amaçlardan söz edebiliriz. Din eğitiminin gerçekleştirmek istediği uzak amaç ‘iyi insan’dır. Bu iyi insan, İslam inancının teorik temeli içinde ifadesini bulan ‘Kuran ahlakı ile ahlaklanmış’ insan ya da ‘İnsan-ı Kamil’dir. Din eğitiminin genel amacı, bireyin dini eğitilmişlik düzeyini, yani dinin sosyal yönünü içinde gerekli davranışları kazanmayı ve bunları davranışa dönüştürmeyi ifade eder... Yakın amaç ise, bilgi, duygu ve davranış bakımından yeterlilik kazanan bireyin dinden gelen mesajları içselleştirmesini, duygularını, eğilimlerini yönetebilir hale gelmesini sağlamaktır.”²¹

Keyiflinin yaptığı din eğitimi amaçlarında yaşama yani uygulamaya dönük bir amaçlar silsilesi zikredilmiştir. Sıralanan amaçlar din eğitiminin amaçlarının bilgi boyutundan ziyade inşa edilen bilgilerin pratiğe dökülmesine yöneliktir. Din eğitimini, İslam eğitimi olarak ele alan Oruç ise, din eğitiminin amaçlarını şöyle sıralamıştır: “1-Din eğitimi bir ahlak sistemi kurar. 2-Din eğitimi kişiye kendisini tanıtır. 3-Din eğitimi ideal insanı yetiştirir. 4-Din eğitimi ebedi mutluluğu hedefler. 5-Din eğitimi şahsiyeti disipline eder. 6-Din eğitimi öz disiplin sağlar.”²²

Cemil Oruç’un din eğitiminin amaçlarını kullanırken dikkat çeken husus amaç yerine *hedef* kavramını da kullanmasıdır. Ayrıca Oruç’un din eğitimi amaçlarının bireye hem şahsi hem toplumsal hem de ahirete dair yeterlilik kazandırmayı amaçlamasıdır.

Parladır ise din eğitiminin amaçlarını zihni hedefler ve hissi hedefler olarak iki kategoride açıklamıştır. “Eğitimin zihni hedeflerinden maksat kişinin bilme ve düşünme isteğinin, kabiliyetinin geliştirilmesi iken, eğitimin hissi hedefleri ise daha çok sosyal ve üstün istek ve duygularının geliştirilmesidir.”²³

²¹ Şükrü Keyifli, "Eğitim ve Din Eğitimi", Çukurova İlahiyat Fakültesi Dergisi 13/2 (2013), 121.

²² Oruç, "Din Eğitiminin Hedefleri", 262-268.

²³ Selahattin Parladır, "Din Eğitiminde Hedefler", Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9 (1995), 87-102.

4. Suç

Tarih boyunca insanlığın sorunu olan suç, değişik tanımlara, farklı sebeplere dayandırılmıştır. Hukukçular, psikologlar, sosyologlar ve kriminologlar suça dair birçok tanım yapmışlardır: “Suç, kanunda, karşılığında ceza ve/veya güvenlik tedbiri öngörülen, kanuni tanıma uygun ve hukuka aykırı davranışlardır.”²⁴ Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğünde²⁵ “suç, hukukun yasakladığı ve cezai bir müeyyideye bağladığı eylem” olarak geçmektedir. “Suç, halkın güvenliğini korumak için devletçe neşir ve ilan edilen ve ceza tehdidini havi olan bir kanunun, sorumlu bir şahıs tarafından icrai veya ihmali olabilen harici bir hareketle ve bir hak veya vazifeye müstenid olmayarak ihlal edilmesidir.”²⁶ “Suç, kolektif şuuru ihlal eden fiil, toplumun geleneklerine aykırı düşen davranış, insan da aniden ortaya çıkan zararlı tepki, insanın iç âleminden dışarıya yansıyan eylemi, kanunca cezalandırılan fiil, ahlak ve adalete ters düşen davranış.”²⁷ “Suç, gerçekten de daima zararlı bir fiildir, aynı zamanda da ahlaki anlamı ifade eden insanın anlayış tarzını yaralamaktadır.”²⁸ Kısaca suç, “topluma zarar verdiğinin veya tehlikeli olduğunun yasa koyucu tarafından kabul edilmiş ve tanımlaması yapılmış eyleme, tavır ve davranış ile hareketlerdir.”²⁹ Bir hareketin, davranışın veya olayın, suç olabilmesi için bazı unsurlara sahip olmalıdır. Bütün suçlarda bulunan ortak unsurlar mevcuttur. Hukukçuların verdiği bazı unsurlar şunlardır: Kanuni Unsur, Maddi Unsur, Manevi Unsur.

*Kanuni Unsur: Bir fiil veya terke suç diyebilmek için onun ceza tehdidi ile yasaklanmış olması gerekir. Yani kanunsuz suç olmaz. Maddi Unsur: Yasağı delen veya emre aykırılık teşkil eden bir eylem bulunmalıdır. Yani bir eylemin gerçekleştirilmesi, bir hareketin yapılması ya da yapılması zorunlu olan bir hareketin yapılmamasıdır. Manevi Unsur: Faile ceza verebilmek için de onun kusurlu ve mesul olması gerekir. Kusur ve mesuliyet suçun manevi unsurudur.*³⁰

Hukukçular bu unsurlardan farklı başka unsurlarda dile getirmişlerdir. Mesela bir hareketin, suç sayılabilmesi için *hukuka aykırılık* unsurunu taşıması gerekir. “Hukuka aykırılık; hükmün yani kanun maddesinin suç olarak kabul ettiği bir hareketin, aynı kanun hükmü, ya da geçerliliği bulunan başka bir hukuki kural kapsamında meşruluğunun bulunmamasıdır.”³¹

²⁴ Berrin Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), 104.

²⁵ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016), 512.

²⁶ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2016), 221.

²⁷ Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 40.

²⁸ Raffaele Garofalo, *Kriminoloji: Suç, Suçlu ve Ceza* (İstanbul: alBaraka Yayınları, 2022), 42.

²⁹ Sulhi Dönmezer, *Kriminoloji* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1984), 61.

³⁰ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 222.

³¹ Gailan Adnan Tawfeeg Alsabbagh, "İslam Ceza Hukukuna Hâkim Olan İlkelerden Suç ve Cezaların Uyumu İlkesi", *Bitlis İslamiyat Dergisi* 3/1 (2021), 4.

5. Ceza

Sözlükte *iyi veya kötü karşılık* anlamına gelen ceza ile ilgili olarak hukuki literatürde bazı tanımlar mevcuttur. Uslu'ya göre ceza, “suç işlediğinden dolayı bir kimsenin hayat, hürriyet, mal ve izzetinefsi üzerinde, devletin, bunları, tahdit ve takyid eder mahiyette ittihaz ve tatbik ettiği tedbirler.”³² Başka bir tanımda ise, ceza, uygun görülmeyen tepki ve davranışları önlemek için üzüntü, sıkıntı ve acı veren uygulama³³ olarak geçmektedir.

Ceza, işlenen suçun karşılığı olarak uygulanan yaptırımdır.³⁴ Ceza, hukuka aykırı olarak gerçekleştirilen eylemin ağırlığı ve failin sorumluluğunun derecesiyle ölçülü olarak düzenlenen ve uygulanan müeyyidedir.³⁵

Yapılan tanımlardan da anladığımız kadarıyla ceza, suç olarak tanımlanan bir davranışın, *hareketin veya eylemin bir daha tekrarlanmaması ve suçu işleyen kişinin pişman olup islah olması için idari yönetim tarafından uygulanan yaptırımdır*. İşlenen her suça da aynı yaptırım uygulanamaz. Eğer uygulanırsa adaletsizlik olur ve toplum buna negatif yönde tepki verir. İşte bundan dolayı hem modern hukukçular hem de İslam hukukçuları cezayı türlerine ayırmışlardır. Ceza kanunumuzun 45.maddesinde, hapis ve adli para cezası olmak üzere iki ceza türü kabul edilmiştir.³⁶ Bunların dışında herhangi bir ceza türü bulunmamaktadır.

İslam hukukçuları ise *suç çeşitlerine göre, konusuna göre ve aralarında ki ilişkiye göre* olmak üzere cezaları üç grupta ele alırlar.³⁷ İslam dininde ceza, intikam hırsı nedeniyle uygulanmamaktadır. Adalet ve mağdur tarafı ikna hâkimdir. Polat, İslam Ceza Hukukuna göre cezanın amaçlarını, üçe ayırır:

1-Keffaret, faile işlediği suçun ağırlığını hissettirmek ve cezasını ödetmek. Bu ceza fail için temizleyici bir rolde üstlenir.

2-Genel önleme, verilecek ceza ile suç işlenmeleri önlenecektir.

3-Özel önleme, insanlığı islah etmek, kötülük ve cahillikten korumak, ilahi emirlere aykırı davranışlardan alıkoymak, kanunlara uymaya özendirmek ve toplum düzenini korumak.³⁸

³² Azmi Uslu, *Yeni Hukuk Lügati ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Site Yayınları, 1964), 49.

³³ Türk Dil Kurumu (TDK Sözlük), “Güncel Türkçe Sözlük” (Erişim 16 Aralık 2023).

³⁴ Ahmet Yaman - Halit Çalı, *İslam Hukukuna Giriş* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017), 165.

³⁵ Alsabbagh, "İslam Ceza Hukukuna Hâkim Olan İlkelerden Suç ve Cezaların Uyumu İlkesi", 4.

³⁶ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, 337.

³⁷ Suç tiplerine göre cezalar; had kısas ve diyet, tazir ve kefarettir. Konusuna göre cezalar ise; bedeni cezalar, hürriyeti kısıtlayan cezalar, mala ilişkin cezalar, hakları sınırlayan cezalardan oluşur. Aralarında ki ilişkiye göre cezalar ise; asli, bedeni, ek ve tamamlayıcı cezalardır. Alsabbagh, “İslam Ceza Hukukuna Hâkim Olan İlkelerden Suç ve Cezaların Uyumu İlkesi” 5.

³⁸ Murat Polat, *İslam Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 25-28.

Sonuç olarak cezanın, adaleti sağlamak, mağdur tarafı ikna edebilmek, işlenebilecek suçları önlemek, suçlularda pişmanlık duygusu yaratmak, suçluların ıslahını ve toplumun refahını sağlamak gibi amaçları vardır. Zulüm etmek amaçlar arasında yoktur.

6. Adalet

Adalet, sözlükte, “doğruluk, zulüm ve haksızlıktan uzak, istikametle muttasıf olma hali, insanı vakar ve takva sahibi olmaya sevk eden bir meleke, her şeye layık olduğu değeri vermek, hakkı sahibine ulaştırmak, her işte ve her şeyde ve herkes hakkında hakkı ve doğruyu iltizam etmek”³⁹ gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise, verilenle hak edilen arasındaki dengeyi ve aynı suçu işleyenlere aynı cezaların verilmesini ifade eder. Adaletin tersi zulümdür. Zulüm, güveni sarsar ve toplumda huzursuzluğa sebebiyet verir.

7. Dini Danışmanlık

*Dini/manevi danışmanlık, zor durumda kalan ve anlam arayışına giren bireylerin kaybettikleri anlamı ve kontrolü kazanma süreçlerinin dini/manevi referanslarla desteklenmesidir. Daha özelden hastalık, ihtiyarlık, felakete uğrama, engellilik ve yoksunluk içerisinde bulunma gibi sebeplerle anlam arayışı içerisinde bulunan bireylere yönelik dini ve manevi odaklı destek hizmetidir.*⁴⁰

*Manevi rehberlik, hayatın akışı içerisinde meydana gelen bir takım olaylar neticesinde ortaya çıkan sıkıntı, keder, ümitsizlik, korku, kaygı, endişe vb. sorunlar karşısında din ve inanç merkezinde hedef kitleye destek olmaya çalışarak kendisi ve hayatını anlama ve anlamlandırmaya çalışmasına yardımcı olmaktır.*⁴¹

³⁹ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 11.

⁴⁰ Ali Ayten vd. (ed.), *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik* (İstanbul: Dem Yayınları, 2018), 8.

⁴¹ Ayten vd., *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, 2/223.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHÇE, BULGULAR VE YORUMLAR

1. Din ve Ahlak Bilgisi Dersinin Tarihçesi

Ülkemizde cezaevlerinde suçlulara din eğitimi verilmesinin, onların topluma kazandırılmasında ve nedamet duygularını uyarıp beslemede faydalı olacağı düşünülmüş, 1959 yılından itibaren Adalet Bakanlığınca, Diyanet İşleri Başkanlığına cezaevlerinde dini konferans ve dersler verilmesi için çeşitli başvurularda bulunulmuştur.⁴² 1963 yılında Diyanet İşleri Başkanlığının müftülöklere gönderdiği yazı ve genelgede cezaevlerinde ahlaki içerikli konferansları öncelikle vaizlerin vermesini, vaizi olmayan yerlerde müftülerin görev almasını, mahkûmlara hitabette nazik ve yumuşak bir üslup kullanılmasını ve onların ıslahının, hedef alınmasını istemiştir.⁴³ Adalet Bakanlığı 24.01.1964 tarihindeki yazısı ile Diyanet İşleri Başkanlığınca görevlendirilen vaizlerin cezaevlerinde 1963 yılındaki faaliyetlerinden olumlu sonuçlar alındığını belirtmiş ve vaizlere 1964 yılında bütün il ve ilçe cezaevlerinde haftada iki gün olmak üzere dini ve ahlaki konferanslar verdirilmesini istemiştir.⁴⁴ Çalışmalar ve sonuçları göstermiştir ki hükümlülerin topluma kazandırılmasında pozitif yönde ilerleme kaydedilmiştir. Yani din görevlilerinin çalışmaları, fayda sağlamıştır. Bu durumun farkına varan Adalet Bakanlığı yayınladığı bir tamimle *Cezaevlerinde Eğitim ve Manevi Kalkınma* adı altında, yani din eğitimi ile ilgili tutumunu şu şekilde açıklamıştır:

Hükümlü ve tutukluların moralman kalkınmalarını sağlamak, onlardaki nedamet duygularını artırmak amacıyla, Cumhuriyet Savcıları ve Cezaevi Müdürlerinin her türlü vasıttan yararlanmaya büyük gayret sarf etmeleri icap etmektedir. Genelgenin 3'üncü maddesinde belirtildiği üzere her ne kadar cezaevlerine gelerek dini ve ahlaki konularda konferans veren din adamlarının asli görevleri olması dolayısıyla kendilerine konferans ücreti verilmesi mümkün olmamakla beraber, kent ve kasaba merkezine uzak mesafede bulunan cezaevlerine gelen din adamlarına geçici görev yolluğundan bir ücret ödenmesi imkân dâhilinde bulunduğundan, müftülikle temas edilerek en az haftada bir defa din adamlarının cezaevine gelerek konferans vermelerinin sağlanması gerekmektedir.

Yine hükümlü ve tutukluların moralman kalkınmaları için, sinema makinası bulunan cezaevlerinde eğitici ve öğretici kültür filmlerinin temini suretiyle gösterilmesi ve ayrıca Bakanlıktan gönderilecek kitapların dışında halk eğitim merkezleri ve diğer kuruluşlarla temasa geçilerek onlara yararlı kitap ve eserlerin mahallen sağlanmasında büyük faydalar bulunduğu aşikârdır.⁴⁵

⁴² Kemal Karademir, *Suçluların Topluma Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997), 2.

⁴³ Mehmet Bulut, *Diyanet İşleri Başkanlığının Yaygın Din Eğitimindeki Yeri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997), 53.

⁴⁴ Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 44.

⁴⁵ Karademir, *Suçluların Topluma Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*, 53.

Adalet Bakanlığının yazısı her ne kadar olumlu sonuçların olduğunu gösterse de, cezaevlerinde din eğitiminin ciddi bir şekilde ele alınması 1980’li yıllardadır. 22 Nisan 1981 tarihinde Ceza ve Tevfik Evleri Genel Müdürlüğü Eğitim Birimi kurulmuştur. Bu birimin amaçları: Hükümlü ve tutukluların eğitimi-öğretimi, manevi kalkınmalarının sağlanması ve ıslah edilmeleri konusunda ilgili icra planlarını yapmak, müfredat programlarını hazırlamak, eğitim ve öğretim çalışmalarını sevk ve idare etmek, denetleyip sonuçlandırmak, takip edip yönlendirmek, tüm kamu kuruluşları ile işbirliği yapmak, gerekli yönetmelikleri hazırlamak ve bu sahada her türlü çalışmaları yürütmektir. İlerleyen süreçte bir program belirlenir. Bu programda Din ve Ahlak Bilgisi dersi yanında Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Sanatı ve Medeniyet Tarihi gibi kültür dersleri de verilmiştir.⁴⁶

Din ve Ahlak Bilgisi dersini Diyanet İşleri Başkanlığı personelleri yürütmektedir. Diğer dersler ise 1991 de programdan kaldırılmıştır. Din ve Ahlak Bilgisi dersi halen verilmektedir. Verilen ders sebebiyle cezaevlerinde personel ihtiyacı doğmuştur. 1983 yılında Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığında 214 adet din görevlisi kadrosu almış ve atama yapılması için kadroları Diyanet İşleri Başkanlığına devretmiştir. Fakat verilen bu kadrolar doldurulamamıştır.⁴⁷ Geçmişte de günümüzde de cezaevlerinde Din ve Ahlak Bilgisi dersi genelde vaizler tarafından yürütülmektedir. Bu görevlilere *Cezaevi Vaizi* denilmektedir. Cezaevi Vaizleri 2001 yılında yapılan yeni çalışmalar kapsamında *Dini Danışman* olarak adlandırılmıştır. Dini danışmanlar mahkûmlarla ferdi görüşmeler yapabilir, cezaevi müdürünün onayı ile tutuklularla dini sohbet gerçekleştirebilirler. Ayrıca 2001 yılında imzalanan protokol ile yeni bir müfredat programı düzenlenmiş, dini danışmanların özlük hakları iyileştirilmiştir. Bu süreçte, cezaevlerinde görev alan personel hizmet içi eğitime tabi tutulmuştur.⁴⁸ Günümüze kadar ki 22 yıllık süreçte çeşitli değişiklikler yapılmış ancak şuan ki gelinen nokta göstermiştir ki, iyi bir düzeye ulaşılamamış ve bu konuda gereken hassasiyet gösterilememiştir. En azından üniversitelerde bu alan ile alakalı olarak bir fakülte bile açılmamıştır. Halen daha Diyanet İşleri Başkanlığının görevlendirdiği personel cezaevlerinde görev yapmaktadır. Şuan İslam Enstitülerinin Manevi Destek ve Rehberlik Tezsiz Yüksek Programı mezunları ise bu alanda değerlendirilmemektedir. Çözüm için İlahiyat Fakültelerinin Din Psikolojisi Bilim Dalı görevlilerinden yararlanılabilir. Ortak çalışmalar yapılabilir.

⁴⁶ Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 46.

⁴⁷ Karademir, *Suçluların Toplum Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*, 55.

⁴⁸ Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 51-54.

2. Mahkûmların Suç İşleme Nedenleri

Her insan suç işleyebilir. Suçlar gibi sebepleri de çeşitlilik göstermektedir. Pehlivan'a (1997) göre, "suçluluğun sebepleri; veraset ve çevre, yaş, cinsiyet, psikolojik faktörler, zekâ ve uyuşturucu alışkanlığıdır."⁴⁹ İnanç, eğitim, aile ve ekonomi gibi sebeplerde vardır. Bu sebepler insanları suç işlemeye mecbur kılabilir.

Tablo 2.1. *İşledikleri Suçun Günah Olduğuna İnanırları Halde Suç İşlemelerine Sebep Olan Faktörlere Göre Dağılım*

Faktörler	Kişi Sayısı	Yüzdesi
İnanç Zayıflığı	57	12,66
Çaresizlik	231	51,33
Çevrenin Tesiri	87	19,33
Öfke	75	16,66
Toplam	450	100

Mahkûmların suç işleme sebeplerinde, % 51,33 ile çaresizlik birinci sıradadır. Karademir (1997) bu araştırmasında çaresizliğin bu kadar yüksek oranla birinci sırada yer almasında, suçluların eğitim seviyelerinin düşüklüğünün, geleneksel çevrenin tesirinin ve öfke faktörlerinin etkili olduğunu belirtmiştir.⁵⁰

Peker (1987) suçlulara günah olduğunu bilmelerine rağmen, suçu işleme nedenlerini sormuştur. Suçlulardan 325 mahkûmun % 47,07'si, bu suçu işlemeğe mecbur kaldığını, % 22,46'sı çevrenin etkisinde kaldığını söylemiştir.⁵¹

Özdemir'in (2006) araştırmasında ise, çevrenin etkisinde kaldığını söyleyenlerin oranı % 41,91'dir. Ekonomik nedenlerden dolayı suç işleyenlerin oranı % 35,06, cahillik ve kültürsüzlükten dolayı suç işleyenlerin oranı % 32,32, öfke sebebiyle suç işleyenlerin oranı % 27,64, mecbur kaldıklarını belirtenlerin oranı % 21,64'tür. Din eğitimi noksanlığından dolayı suç işleyenlerin oranı % 18,90 çıkmıştır. Söz konusu eserde Din eğitimi noksanlığından dolayı suç işleyenlerde, en yüksek oranı % 57,14 ile zimmet suçu oluşturmaktadır.⁵²

⁴⁹ Ahmet Pehlivan, *Suç Engellemede Din Eğitiminin Rolü -Van Kapalı Cezaevi Örneği-* (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, 1997), 19.

⁵⁰ Karademir, *Suçluların Toplum Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*, 88.

⁵¹ Hüseyin Peker, "Suçlularda Dini Davranışlar", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/4 (1990), 111.

⁵² Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 103.

Araştırmalar gösteriyor ki mahkûmlar, çoğunlukla çevrenin etkisinden dolayı suç işlemeye mecbur kalmışlardır. İnsan, sorunları en aza indirebilecek akla sahiptir. İnsan, çevresini değiştirmeden önce kendini değiştirmelidir. Değişime, eğitim ve din eğitiminden başlamalıdır. Eğitim ile çevresi değişecek, bilgi seviyesi artacak ve böylece mecburiyet yok olacaktır. Yani suç işleme sebeplerinden bir kaçı ortadan kalkacaktır.

3. Suçluların Kişisel Bilgileri

3.1. Suç İşledikleri Zamanki Yaş Durumları

Tablo 2.2. *Yaş Durumlarına Göre Dağılım*

Yaş Grubu	Yaşı	Yüzde
15-18 yaş arası	198	44
18-21 yaş arası	99	22
21-25 yaş arası	43	9,55
25-30 yaş arası	43	9,55
30-40 yaş arası	40	8,89
40-50 yaş arası	15	3,34
50'den yukarı	12	2,67
Toplam	450	100

Karademir'in (1997) çalışmasındaki⁵³ bu tabloyu incelediğimiz zaman, suç işleme oranlarında ilk sırayı 15-18 yaş grubunun aldığını görmekteyiz. İkinci sırada 18-21 yaş grubu bulunmaktadır. Özdemir'in (2006) da yaptığı araştırmada ankete katılan mahkûmlarda suç işleme oranı en çok 26-35 yaş grubudur. İkinci sırada ise 18-25 yaş grubu vardır.⁵⁴

Peker'in (1987) çalışmasında ise suç işleme oranı en çok 25-35 yaş arası gruba aittir. Bunu 18-25 yaş grubu izlemektedir.⁵⁵ Pehlivan'ın (1997) araştırmasında 163 mahkûmun % 36'sı 25-35 yaş grubunda, % 13'ü ise 18-20 yaş grubunda yer almaktadır.⁵⁶

Görüldüğü gibi üç farklı zaman ve üç farklı yerde yapılan anketler suç işleme oranların da gençlik döneminin ilk sırada yer aldığını göstermektedir. Özellikle 15-25 yaş arası dönem dikkat çekmektedir. Bu dönem birçok genç açısından ergenlik çağıdır.

⁵³ Karademir, *Suçluların Topluma Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*, 61.

⁵⁴ Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 73.

⁵⁵ Peker, "Suçlularda Dini Davranışlar", 98.

⁵⁶ Pehlivan, *Suçlu Engellemede Din Eğitiminin Rolü*, 22.

Gençler bu çağda, dünyaya karşı bakış açısı geliştirmek, geleceğe dair planlar yapmak, meslek seçimi ve kendilerine uygun bir eş belirlemek gibi durumlarla karşı karşıyadırlar. Suç işleme oranı ile gençlerin hayatlarının bu noktasında doğru orantı söz konusudur. Bu yaş aralığındaki gençlerin kaygılı, stresli ve anlamsal olarak boşluk yaşadıkları ortadadır. Bizler de bu gençleri spora, sanata, tiyatroya, müziğe, eğitime yani kendilerini suç işlemekten alıkoyacak faaliyetlere yönlendirmeliyiz. Cezaevlerinde, dini danışmanlar, gençlerin bu dönemini göz önünde bulundurmalı, psikolojilerini ve ne gibi süreçlerden dolayı orada bulduklarını öğrenmeli, onlara karşı arkadaş gibi davranarak sorunları ile başa çıkmada yardımcı olmalıdırlar. Mesela bu dönemde ki mahkûmlara Hz. Peygamber'in gençlik döneminden örnekler anlatılabilir.

3.2. Ekonomik Durumları

Tablo 2.3. *Ekonomik Durumlarına Göre Dağılım*

Ekonomik Durum	Kişi Sayısı	Yüzde
Fakir	189	42
Orta Halli	240	53,33
Zengin	21	4,67
Çok Zengin	0	0
Toplam	450	100

Tablodan da anlaşıldığı üzere, suçluların çoğunluğu kendisini orta halli veya fakir olarak tanımlamıştır. Araştırma da aralarında çok zengin olmamakla beraber, suçluların çok az bir kısmı zengin olduğu ortaya çıkmıştır. Karademir (1997) bu anketinde fakirlik ve zenginliğin kişiden kişiye değiştiğini söylemiştir. Ayrıca, suçluların iş durumlarına dair bir anket yapmış ve mahkûmların % 79,33'ünün çalışan olduğu görülmüştür.⁵⁷

Peker'in (1987) yaptığı ankette ise fakir oranı % 40,29, ortanın altında bulunanların oranı % 28,50, orta ve ortanın üstünde gelire sahip olduğunu söyleyenlerin oranı % 31,19'dur. Kendisini zengin olarak tanımlayan çıkmamıştır.⁵⁸ Özdemir'in araştırmasında (2006) mahkûmların % 35,33'ü fakir, % 20'si ortanın altında, % 35,11'i orta, geriye kalan kısmı ise kendisini ortanın üstü ve zengin olarak tanımlamıştır.⁵⁹

⁵⁷ Karademir, *Suçluların Toplum Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*, 66.

⁵⁸ Peker, "Suçlularda Dini Davranışlar", 100.

⁵⁹ Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 82.

Cezaevlerinde bulunan mahkûmların çoğunluğunun ekonomik durumu iyi değildir. Kendisini zengin olarak tanımlayanlar çok az sayıdadır. Toplumumuzun refah seviyesi ve ekonomik şartları iyi bir seviyeye yükseltince, suç işleme oranında düşüşler yaşanabilir. Cezaevi vaizleri bu insanların ekonomik durumlarını göz önünde bulundurarak sabır, şükür gibi kavramları işleyebilir. İslam dininin müminleri çalışkan ve üretken olmaya teşvik ettiğini anlatabilir.

Mahkûmlar tahliye olduktan sonra onların düzenli bir şekilde çalışmaları için ideal hayatlardan örnekler verilebilir. Cezaevi yöneticileri de, üst kurumlarla irtibata geçerek, suçluların, serbest kaldıktan sonra düzenli bir iş olanağına sahip olmaları için çalışmalar yapabilir.

3.3. Öğrenim Durumları

Tablo 2.4. *Öğrenim Durumlarına Göre Dağılım*

Öğrenim Durumu	Kişi Sayısı	Yüzde
Okuma-Yazma Bilmeyen	33	7.33
Sadece Okur-Yazar Olan	18	4.00
İlkokul Mezunu	288	64.00
Ortaokul Mezunu	60	13.33
Lise Mezunu	52	9.33
İHL Mezunu	3	0.68
Üniversite Mezunu	6	1.33
Toplam	450	100

Karademir'in (1997) bu araştırması sonucunda, mahkûmların eğitim seviyeleri sıralamasında, ilk sırada ilkokul, ikinci sırada ortaokul, üçüncü sırada lise mezunları bulunmaktadır. Dördüncü sırada okuma yazma bilmeyenler, devamında sadece okur-yazar olanlar vardır. Üniversite mezunları çok azdır. İmam Hatip Lisesi mezunları son sıradadır.⁶⁰

Pehlivan'ın (1997) anketinde 171 mahkûmun % 40'ının ilkokul mezunu, % 27'sinin hiç eğitim almamış, % 28'inin ortaokul mezunu, yüzde üçünün ise yükseköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir.⁶¹

⁶⁰ Karademir, *Suçluların Topluma Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*, 64.

⁶¹ Pehlivan, *Suçlu Engellemede Din Eğitiminin Rolü*, 21.

Özdemir'in (2006) çalışmasında % 54,22'lik oranla ilkokul mezunları birinci sırada, % 21,78 ile ortaokul mezunları ikinci sırada, % 12'lik oranla lise mezunları üçüncü sırada, % 10 ile okuma-yazma bilmeyenler dördüncü sırada, yüzde ikilik oranla üniversite mezunları beşinci sırada yer almaktadır.⁶²

Peker'in (1987) anket uyguladığı 407 mahkûmun % 72,72'si ilkokul mezunu, % 14,49'u ortaokul mezunudur. Aralarında fakülte mezunu bulunmamaktadır. Orta okumuşlarda rüşvet verme, kalpazanlık ve yüksek tahsillilerde sahtekârlık, vazifeyi suiistimal ve siyasi suçlar çoktur. Tahsil suç işlemenin ince şekillerini buldurmaktadır.⁶³

Tahsil seviyesinin suç işlemeyi engellemediği görülmektedir. Ancak öğrenim seviyesi arttıkça suç işleme oranının azaldığı da ortadadır. Toplumumuzun öğrenim seviyesi artırılmalı ve öğrenim seviyesi artarken, ahlaklı bireyler yetiştirmeye özen gösterilmelidir. Çünkü yüksek tahsillilerde vazifeyi suiistimal oranı yüksektir. Dini danışman kendini geliştirmeli, suçluların eğitim seviyelerine uygun dil kullanmalıdır.

4. Suçluların İnanç, Dini Bilgi ve İbadet Etme Durumları

4.1. Mahkûmların Allah'ın Varlığına İnanma Durumları

Tablo 2.5. *Allah'ın Varlığına İnanma Durumlarına Göre Dağılım*

İnanma Durumu	Kişi Sayısı	Yüzdesi
İnanan	435	96,67
İnanmayan	12	2,67
İnanan Fakat Şüphesi Olan	3	0,66
Toplam	450	100

Görüldüğü gibi suçluların büyük bir oranı Allah'ın varlığına inanmaktadır. Burada dikkat çeken husus ise, suç işlemenin önlenmesinde, Allah'ın varlığına inanmanın tek başına etkin bir rol oynamadığıdır. Bir şeye inanmakla ve onun bilgisini elde etmekle, bu inancın ve bilginin gerektirdiği davranış değişikliğini fiillerine yansıtmak farklı şeylerdir.

⁶² Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 76.

⁶³ Peker, "Suçlularda Dini Davranışlar", 99.

Bilgi vermek yeterli olmamakta, bu bilginin davranış haline dönüştürülmesi gerekmektedir.⁶⁴ Dini danışmanlar, bu durumu takip etmelidirler. Mahkûmların erdemli bir birey olmaları için inançlarının ve bilgilerinin gerekliliklerini yerine getirmelerini sağlamalıdır. Cezaevinde, vakit namazları, beraber kılınabilir.

Peker'in (1987) araştırmasında 407 mahkûm arasında, Allah'ın varlığına inananların oranı % 83,53'tür. İnanmayanların oranı yüzde iki civarındadır. Diğer mahkûmlar şüphe içinde veya konu ile ilgilenmemektedir.⁶⁵

Özdemir'in (2006) 450 mahkûma uyguladığı ankette ise, mahkûmların % 93,33'ü Allah'ın varlığına kesin olarak inanmaktadır. Mahkûmların yüzde ikiye yakın kısmı, kesin olarak inanmamaktadır. Geriye kalan kısım ise inanan, fakat kafasına takılan hususlar olanlar ve şüphe içinde olanlardan oluşmaktadır.⁶⁶

Farklı zaman ve farklı yerlerde yapılan üç çalışmada da Allah'ın varlığına inananların oranı çok yüksektir. Ancak eğitimin pratik yönü dikkate alınarak bu inançlar davranış haline dönüştürülmelidir. Dini danışmanlar cezaevlerinde rol model olabilirler. Teravih namazı, Cuma namazı ve gerekli izinler alınarak vakit namazları da cemaatle kılınabilir. Ayrıca Allah inancında olduğu gibi ahiret ve kadere inanç noktasında da inananların oranı yüksektir. Aynı eserde Karademir mahkûmların kadere olan inançlarının kaderciliğe dönüşmemesine dikkat edilmesi gerektiğini vurgular.⁶⁷ Sonuç olarak mahkûmların çoğunluğu hem Allah inancına hem de ahiret ve kader inancına sahiptirler. Dini danışmanlar inancı harekete geçirmelidirler.

4.2. Mahkûmların Dini Bilgi Durumları

Özdemir'in araştırmasında (2006) suçluların % 49,11'i çok az bilgiye sahiptir. Yüzde iki buçuğa yakınının dini bilgisi hiç yoktur. Yeteri kadar dini bilgiye sahip olanların oranı ise % 42'dir.⁶⁸ Karademir'in araştırmasında (1997) suçluların % 13,33'ü hiç din eğitimi almamıştır. Suçluların % 42,67'si aileden, % 10'u cami kurslarından, yaklaşık yüzde yedi buçuğu ise Kur'an Kurslarından din eğitimi almıştır.⁶⁹

⁶⁴ Karademir, *Suçluların Toplum Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*, 73.

⁶⁵ Peker, "Suçlularda Dini Davranışlar", 101.

⁶⁶ Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 89.

⁶⁷ Karademir, *Suçluların Toplum Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*, 76.

⁶⁸ Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 83.

⁶⁹ Karademir, *Suçluların Toplum Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*, 78.

Pehlivan'ın (1997) 161 suçlu üzerinde uyguladığı ankette, suçluların % 47'si din eğitimini ailesinden, % 15'i ise cami imamlarından din eğitimi almıştır. Söz konusu eserde mahkûmların aldıkları din eğitimini yeterli bulup bulmadıkları sorulmuş ve % 52 oran ile mahkûmların geneli aldıkları din eğitimini yeterli görmekte olduklarıdır. Aldıkları din eğitimini yeterli görmeleri, mahkûmların suç işlemelerinde yetersiz din eğitimi aldıklarını göstermektedir.⁷⁰

Suçluların çoğunluğu aile, cami imamı ve Kur'an kurslarından din eğitimi almıştır. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, suçluların aldıkları din eğitimi yetersizdir, dini bilgileri azdır. Aldıkları eğitim, mahkûmların suç işlemelerine karşı bir etken oluşturmamıştır. Cezaevlerinde verilecek olan eğitimde, mahkûmların din eğitiminin az ve çoğunluğunun aile, cami ve Kur'an kurslarından aldıkları dini bilgilerle yaşantısını devam ettirdiği göz önünde bulundurulmalıdır.

4.3. Mahkûmların İbadet Etme Durumları

Tablo 2.6. *Mahkûmların Suç İşlemeden Önce İbadet Etme Durumlarına Göre Dağılım*

İbadet Şekli	Kişi Sayısı	Yüzdesi
Namaz + Oruç	141	31,34
Oruç	81	18
Cuma + Oruç	108	24
İbadet Etmeyen	96	21,33
İbadete İnanmayan	24	5,33
Toplam	450	100

Tablo 2.7. *Mahkûmların Cezaevine Girdikten Sonra İbadet Etme Durumlarına Göre Dağılım*

İbadet Etme Durumu	Kişi Sayısı	Yüzdesi
Namaz + Oruç	93	20,67
Oruç	107	23,77
Farz + Nafile İbadetler	21	4,67
Yalnızca Dua Eden	174	38,67
İbadet Etmeyen	31	6,89
Duaya İnanmayan	24	5,33
Toplam	450	100

⁷⁰ Pehlivan, *Suç Engellemede Din Eğitiminin Rolü*, 25.

Görüldüğü gibi suç işlemeden önce mahkûmların % 21,33'ü hiç ibadet etmiyor. Mahkûmların % 31,34'ü hem namaz kılıyor hem oruç tutuyor. % 18'i oruç tutarken, Cuma ve vakit namazı kılmıyor. Sadece oruç tutan ve Cuma namazı kılanların oranı % 24'tür.⁷¹ Pehlivan'ın (1997) yaptığı ankette ise 167 mahkûmun sadece % 39'u ibadetlerini düzenli olarak yapmaktadır.⁷²

Peker'in (1987) araştırmasında mahkûmların suç işlemeden önce % 13,75'i beş vakit namaz kılmakta, % 22,35'inin Cuma ve bayram namazlarını kılmakta, % 30,71'inin sadece bayram ve ara sıra namaz kılmakta, % 33,16'sı ise hiç namaz kılmamaktadır.⁷³ Özdemir'in araştırmasında ise 450 kişi arasında cezaevine girmeden önce beş vakit namaz kılanların oranı % 27,56'dır. Mahkûmların % 30'unun ara sıra namaz kıldığı, % 13,55'inin hiç namaz kılmadığı belirlenmiştir.⁷⁴

Yapılan çalışmalar gösteriyor ki cezaevine girmeden önce mahkûmların çoğunluğu düzenli olarak ibadet etmemekte ya da birini yaparken diğerini yapmamaktadır. Düzenli olarak ibadet edenlerin suç işleme oranı ise düşüktür. Mahkûmların ıslahında ve topluma kazandırılmasında ibadette süreklilik sağlanmalı ve mahkûmları ibadete yönlendirerek, suçu önlemede etken oluşturulmalıdır.

Cezaevine girdikten sonra mahkûmların ibadet etme durumlarında olumlu yönde bir değişme mevcuttur. Verilerde bu açıkça görülmektedir. Olumlu değişim hem mahkûmların dini yatınlıklarını hem de Cezaevlerinde Din ve Ahlak Bilgisi dersinin etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca Özdemir'in (2006) araştırmasında cezaevine girdikten sonra namaz kılan mahkûmların oranı % 27,56'dan % 31,78'e yükselmiştir.⁷⁵

⁷¹ Karademir, *Suçluların Topluma Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*, 77.

⁷² Pehlivan, *Suç Engellemede Din Eğitiminin Rolü*, 28.

⁷³ Peker, "Suçlularda Dini Davranışlar", 104.

⁷⁴ Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 94.

⁷⁵ Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 96.

5. Din ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yeterliliği

Tablo 2.8. *Dini Duygu, Düşünce ve Davranışlarda Değişiklik Durumu*

Tesir Durumu	Kişi Sayısı	Yüzdesi
Etkilenmeyenler	156	34,67
İbadete Başlayanlar	66	14,67
Dua Etmeye Başlayan	15	3,33
İnsan Sevmeye Başlayanlar	36	8
Allah'a İnancı Artan	39	8,67
Pişmanlık Duyanlar	138	30,66
Toplam	450	100

Karademir'in (1997) de anket uyguladığı 450 mahkûmdan, verilen din eğitiminin, dini duygu, düşünce ve davranışlarını etkilemediği yönünde beyan edenlerin oranı % 34,67'dir. İbadet etmeye başlayanların oranı % 14,67, dua etmeye başlayanlar, insan sevmeye başlayanlar ve Allah'a inancı artanların oranı toplamı % 20 ve pişmanlık duyanların oranı % 30,36'dır.⁷⁶

Pehlivan'ın (1997) 168 denek üzerinde yaptığı ankette, mahkûmlardan 88 tanesi din eğitiminin yeterli gördüğünü beyan etmiştir.⁷⁷ Mahkûmların yaklaşık yarısı da verilen din eğitiminin yetersiz olduğunu belirtmiştir.

Özdemir'in (2006) yaptığı çalışmada mahkûmların % 54,67 'si cezaevlerinde verilen din eğitiminin yeterli bulmamaktadırlar. Yeterli görenlerin oranı % 24,67 iken, kısmen yeterli görenlerin oranı ise % 20,66'dır.⁷⁸

Gördüğümüz üzere, cezaevlerinde verilen din eğitimi mahkûmlarda olumlu yönde bir takım değişiklikleri meydana getirmiştir. Ancak verilen din eğitiminden etkilenmeyenlerin oranı yüksektir. Bu durum verilen din eğitiminin yetersiz olduğunu göstermektedir. Aynı çalışmada din eğitiminin suçlularda pişmanlık doğurması dikkate değerdir. Özdemir'in çalışmasında ise, mahkûmların yarıdan fazlasının din eğitiminin yeterli bulmadıkları ortadadır.

⁷⁶ Karademir, *Suçluların Toplum Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*, 95.

⁷⁷ Pehlivan, *Suç Engellemede Din Eğitiminin Rolü*, 43.

⁷⁸ Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 113.

Tablo 2.9. *Cezaevi Vaizlerinin ve Yöneticilerinin Ders Saatinin Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşlerine Göre Dağılım*

Konuların Yeterliliği	Cezaevi Vaizleri	Cezaevi Yöneticileri
Yeterli	9	10
Yeterli Değil	26	27
Kısmen Yeterli	15	13
Toplam	50	50

Özdemir (2006) söz konusu çalışmasında, cezaevi vaizleri ve yöneticilerine, Din ve Ahlak Bilgisi ders saatinin yeterli olup olmadığını sormuştur. Cezaevi Vaizlerinin % 52'si ve cezaevi yöneticilerinin % 54'ü ders saatinin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.⁷⁹ Haftalık iki saat ders mahkûmlara rehberliğe yetmemektedir. Mahkûmlar cezaevine girdikten sonra farklı arayışlara ve psikolojik durumlara düşmektedirler. Onlara rehberlik etmede daha fazla zamana ihtiyaç vardır.

6. Dini Danışmanların ve Cezaevi Yöneticilerinin Tutumu

Dini danışmanların tutumu, mahkûmların, Din ve Ahlak Bilgisi dersine katılımı açısından önemlidir. Eğer doğru bir davranış ile hareket edilmezse derse katılımlarda düşüş yaşanabilir. Özdemir'in yaptığı çalışmada (2006) mahkûmların bir kısmı, bazı vaizlerin kendileri ile iyi iletişim kuramadıklarını belirtmişlerdir.⁸⁰

Söz konusu çalışmada cezaevi yöneticileri, bazı vaizlerin derse girmekten çekindiğini, mahkûm psikolojisini iyi bilmediklerini dile getirmişlerdir. Dini danışmanlar, mahkûmlara *iyi insan olsaydınız burada ne işiniz vardı* tavrı ile yaklaşmamalı, yasal çerçeveler içerisinde, mahkûmların yeniden topluma kazandırılmaları için her şeyi yapmalıdırlar. Dini danışmanlar mahkûmların psikolojik hallerini iyi değerlendirmeli, gerekirse derse katılan mahkûmlar ile ferdi görüşmeler yapmalıdırlar. Dersleri ilgi çekici hale getirmeli, cezaevi yöneticileri ile koordine olarak, dersler için materyaller oluşturmalıdırlar. Mahkûmların kendilerini ifade edebilecekleri bir ders ortamı oluşturmalı, onları sıkmamalı derslerden soğutmamalıdırlar. Görevlerini istekli bir şekilde yerine getirmeli, derse ön hazırlık yaparak katılmalıdırlar. Dini danışmanlar alanında uzmanlaşmalı, karşılaşılabilecek sorular ve sorunlarla başa çıkabilmelidirler.

⁷⁹ Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 137.

⁸⁰ Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 133.

Mahkûmların ders öncesi ve ders sonrası dini davranışlarındaki değişimleri iyi gözlemlemeli, not etmeli ve bu değişime göre yeni yaklaşım yolları bulmalı, üretken olmalıdırlar. Suçluların cezalarını çektikten sonra topluma döndükleri zaman yeniden hayata umutla bakabilmeleri için bir pencere açmalıdırlar. Derslerde güncel konulardan bahsetmelidirler.

Cezaevi yöneticileri, dini danışmanlara göre mahkûmları daha iyi tanımaktadırlar. Yıllardır orada bulunan personel olarak mahkûmların durumlarından haberdardırlar ve hangi suçlunun hangi suçtan dolayı orada bulunduğunu bilmektedirler. Cezaevi yöneticileri, cezaevinde görevlendirilen dini danışmanlara, göreve başlamadan önce mahkûmlar hakkında kısa da olsa bir bilgilendirme yapmalı, ancak ön yargı oluşturmamalıdır. Cezaevi yöneticileri görev yapan dini danışmanların güvenliğine özen göstermelidirler. Yapılan araştırmada, cezaevi vaizleri, cezaevi yöneticilerinin, kendilerine yardımcı olmalarını istemektedirler.⁸¹

Dini danışmanların ders yapmaları için sınıf ortamı oluşturmalı, mescitler açmalı ve ellerinde ki imkân ölçüsünde materyal sağlamalıdırlar. Din ve Ahlak Bilgisi dersi için dini danışmanlar ile koordine halinde olarak, suçluların ıslahına katkıda bulunmalıdırlar. Cezaevlerinde kütüphaneler oluşturmalı, eğer böyle bir imkân yoksa halk kütüphanelerinden faydalanılmalıdır. Ayrıca kitap tedariki için üst kurumlara bilgi verilmelidir.

⁸¹ Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, 141.

SONUÇ

Bu araştırmada cezaevlerinde din eğitimi ve dini danışmalığa, genel bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Birinci bölümde bu konuda katkı sağlayacağını düşündüğümüz temel kavramları açıklanmıştır. İkinci bölümde ise, cezaevlerinde din eğitiminin tarihçesi, suçluların suç işledikleri zamanki kişisel durumları hakkında bilgi verilmiş ve mahkûmların dini durumlarına dair, yapılan dört temel araştırmadan bulgular incelenerek, değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırmadan ulaşılan sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

Ülkemizde cezaevlerinde din eğitimine ilişkin ciddi adımların atılması 1980’li yıllara rastlamaktadır. Ancak 1980 öncesi bazı yazışmalar ve çalışmalar da mevcuttur. 22 Nisan 1981 yılında Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevfik Evleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Eğitim Birimi kurulmuş, cezaevlerinde Türkçe, Edebiyat gibi genel kültür dersleri yanında Din ve Ahlak Bilgisi dersi de verilmeye başlanmıştır. Genel Kültür dersleri 1991 yılında kaldırılmış, hafta da iki saat olmak üzere din dersi halen verilmeye devam etmektedir. Din ve Ahlak Bilgisi dersini anlatmaya bir süre Milli Eğitim Bakanlığından öğretmenler görevlendirilmiş, ancak çoğunlukla Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde ki vaizler cezaevlerindeki bu eğitim faaliyetini yürütmüşlerdir. Mahkûmların psikolojik durumları göz önüne alınarak, cezaevi vaizleri hizmet içi eğitimleri tabi tutulmuş, ardından görev verilmiştir. 2001 yılında imzalanan protokol ile cezaevi vaizleri “Dini Danışman” unvanını almıştır. Cezaevlerinde verilen din eğitimi ve dini danışmanlığa sadece isteyen mahkûmlar katılmaktadır, yani derslerde, bireysel olarak yürütölen dini danışmanlıkta, gönüllölük esastır. Cezaevlerinde verilen din eğitimi, günümüzde de etkin bir şekilde verilmektedir.

Araştırmada mahkûmların suç işleme nedenleri arasında mecburiyet, çevre, cahillik ve kültürsüzlük durumları ilk sıralardadır. Bunların yanında din eğitimi eksikliği de mevcuttur. Mahkûmların çoğunluğu suç işlediği zaman gençlik çağlarındadır. 18-35 yaş arası suç işleme oranı yüksektir. Ergenlik dönemi öne çıkmaktadır. Mahkûmların, suç işlediği zamanki ekonomik durumları iyi değildir. Araştırmalarda, suçluların yarısından fazlasının ekonomik durumu, fakir ve ortanın altındadır. Mahkûmların birçoğu ilkokul ve ortaokul mezunudur. Üniversite mezunu oranı düşüktür. İhtisas seviyesi arttıka suçlar farklılık göstermektedir.

Suçluların % 80'inden fazlası Allah'ın varlığına inanmaktadır. Ahirete dair inançta mevcuttur. Ancak inanç tek başına yeterli olmamaktadır. Suçun işlenmesi önlenememektedir. Mahkûmların dini bilgi seviyeleri düşüktür. Birçoğu aldığı dini eğitimini aile, Cami ve Kur'an kurslarından almıştır. Aldıkları din eğitimi yetersizdir. Mahkûmlar, suç işlemeden önce ibadetlerini eksik olarak yapmaktadırlar. Bazıları sadece bayram ve Cuma namazı kılmakta, bazıları oruç tuttuğu halde namaz kılmamaktadır. İbadetlerini tam ve düzenli olarak yerine getirenlerin oranı düşüktür. Cezaevine girdikten sonra mahkûmların ibadetlerinde artış gözlenmektedir. Burada Din ve Ahlak Bilgisi dersinin faydası ortaya çıkmıştır. Olumlu yönde etkilenmeler mevcuttur. Ancak hem mahkûmlar, hem de cezaevi yöneticisi ve dini danışmanlar, cezaevlerinde verilen din eğitimi yeterli bulmamaktadır. Haftalık iki saat, yeterli olmamaktadır.

Cezaevlerinde verilen din eğitiminde cezaevi yöneticisi ve dini danışmanlara bazı görevler düşmektedir. Dini danışmanlar, mahkûmlara karşı, doğru bir tavır ile yaklaşmalı, iyi bir iletişim kurmalıdırlar. Yöneticiler ve dini danışmanlar, aralarında koordine olmalıdırlar. Yöneticiler, ortamı oluşturmalı, dini danışmanlar da dersi en iyi şekilde inşa etmelidirler.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Berrin. *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- Akseki, Ahmet Hamdi. *İslam Fitri Tabii ve Umumi Bir Dindir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018.
- Alsabbagh, Gailan Adnan Tawfeeg. "İslam Ceza Hukukuna Hâkim Olan İlkelerden Suç ve Cezaların Uyumu İlkesi". *Bitlis İslamiyat Dergisi* 3/1 (2021): 1-15.
- Aydın, Mehmet S. *Din Felsefesi*. İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2021.
- Ayhan, Halis. *Eğitime Giriş ve İslamiyet'in Eğitime Getirdiği Değerler*. İstanbul: Damla Yayınevi, 1982.
- Bilgin, Beyza. "Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/1-2 (1981): 469-484.
- Bilgin, Beyza. *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. Ankara: Gün Yayıncılık, 2001.
- Bulut, Mehmet. *Diyanet İşleri Başkanlığının Yaygın Din Eğitimi Üzerindeki Yeri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997.
- Çapcıoğlu, İhsan - Akyüz, Niyazi, ed. *Din Sosyolojisi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.
- Doğan, Recai - Ege, Remziye, ed. *Din Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2016.
- Dönmezer, Sulhi. *Kriminoloji*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1984.
- Ünal, Menderes. "Eğitimle İlgili Temel Kavramlar". *Eğitimi Bilimine Giriş*. ed. Ekici, Gülay. Ankara: Paradigma Akademi, 2017.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016.
- Ertürk, Selahattin. *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Edge Akademi Yayıncılık, 2017.
- Fromm, Erich. *Psikanaliz ve Din*. Trc. Elif Erten. İstanbul: Say Yayınları, 2023.
- Garofalo, Raffaele. *Kriminoloji: Suç, Suçlu ve Ceza*. İstanbul: alBaraka Yayınları, 2022.
- Karademir, Kemal. *Suçluların Toplumda Kazandırılmasında Din Eğitiminin Rolü*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997.
- Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslam Hukuku*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2016.
- Keyifli, Şükrü. "Eğitim ve Din Eğitimi". *Çukurova İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2013): 103-126.
- Koç, Mustafa vd. (ed.) *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*. İstanbul: Dem Yayınları, 2018.
- Oğuzkan, Ferhan. *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1981.
- Oruç, Cemil. "Din Eğitiminin Hedefleri". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/1 (2008): 259-269.
- Özdemir, Şuayip. *Cezaevlerinde Din Eğitimi*. İstanbul: ARISANAT, 2006.
- Parladır, Selahattin. "Din Eğitiminde Hedefler". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 9 (1995): 79-102.
- Pehlivan, Ahmet. *Suç Engellemede Din Eğitiminin Rolü*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.
- Peker, Hüseyin. "Suçlularda Dini Davranışlar". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/4 (1990): 93-124.
- Polat, Murat. *İslam Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Sunar, Cavit. "Din Nedir?" *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (1962): 65-69.
- Tezcan, Mahmut. *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: ANI Yayıncılık, 2017.
- Uslu, Azmi. *Yeni Hukuk Lügati ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Site Yayınları, 1964.
- TDK, Türk Dil Kurumu / TDK Sözlük. "Güncel Türkçe Sözlük". Erişim 16 Aralık 2023. <https://sozluk.gov.tr/>

Yaman, Ahmet - Çalış, Halit. *İslam Hukukuna Giriş*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017.

Yapıcı, Asım. *Ruh Sağlığı ve Din*. Adana: Karahan Kitabevi, 2021.